

Сања Стошић

*Факултет за дипломатију и безбедност,
Универзитет „Унион – Никола Тесла“*

ШПАНСКИ ФИЛИПИНИ КАО ТАЧКА СУСРЕТА ЛОКАЛНОГ И ГЛОБАЛНОГ

Сажетак

Вођена циљем ка успостављању прекоокеанске базе на Истоку, шпанска монархија окренула се духовном покоравању Филипина и у периоду од XVI до XIX века Шпанија и Мексико извршили су јак утицај на културни идентитет Филипина. Заправо, већ током XVI века дошло је до корених промена у друштвеном уређењу Филипина, а сам колонизаторски дискурс обележио је синкретизам филипинске традиционалне културе, азијских и хиспанских културних елемената. Прожимањем локалних и колонизаторских културних пракси Манила се развила као мултикултурални центар прекоокеанске трговине, а филипински идентитет дубоко је обележила синергија Истока и Запада. Да би представили природу шпанске колонијалне управе на Филипинима, историјско-прегледним методом извршили смо анализу аутохтоног уређења Филипина и дали општи приказ развоја колонијалних Филипина. Такође, у светлу поменутог настојања, посебну пажњу посветили смо феномену политичке моћи који је у већини локалних развијених приобалних заједница карактерисала дијалектика подређености и надређености.

Кључне речи: Филипини, Шпанија, хиспанизација, Манила, политичка елита, културни идентитет.

1. УМЕСТО УВОДА

У жељи да прошири свој утицај на Далеком истоку, Шпанија је током XVI века организовала више поморских експедиција, али је тек са доласком Фердинанда Магелана (Ferdinand Magellan) 1521. на острво Цебу открила бројна острва у Пацифику, успоставивши тако контакт између Европе и Азије. Међутим, колонизацију Филипина, који су као продужетак Индија стављени под управу вицекраљевства Нове Шпаније (Мексика), започео је Мигел де Легаспи (Miguel de Legazpi) 1565. године који је 1571. године освојио Лузон и основао Манилу као престоницу Филипина.

Још у првом миленијуму нове ере преко Јужног кинеског мора одвијала се међународна трговина, а Филипински архипелаг био је најисточнија тачка широке трговинске мреже између Кине, Југоисточне Азије, Индије и Арабије.¹⁾ Осим развијене регионалне трговине на подручју од Лузона до Минданаа и трговине између локалних острва и суседних земаља, пре доласка Шпанаца на Филипинима је била развијена бродоградња, рударство, израда металног оруђа, оружја итд. Развијеност биодиверзитета на Филипинима условила је специјализацију у области производње, доприневши сарадњи између становника планинских и низијских предела, али и великих држава Југоисточне Азије и моћне Кине. На тај начин, азијски утицај је створио подлогу за културолошку хибридноћ филипинског друштва, док је друштвено-политичка еволуција уследила као природан резултат сарадње урођеничких поглавиштава и народа из другачијих културолошких и политичко-економских милеа. Захваљујући контактима између ловаца-сакупљача и заједница оријентисаних ка систему земљорадње *сеци-спали-посади*,²⁾ па све до пољопривредно развијених низоземских друштава, све филипинске заједнице биле су део друштвено-политичких структура великих равничарских насеобина.³⁾

Међутим, у својим анализама шпански аутори су често трагали за традиционалним обликом државног уређења, а улогу филипинског поглавара изједначавали су са фигуром краља. Насупрот

1) William Henry Scott, *Prehispanic source materials for the study of Philippine history*, New Day Publishers, Quezon City, 1984.

2) Реч је о тзв. *slash and burn* агркултури заснованој на систему добијања обрадивог тла тим поступком.

3) Laura Lee Junker, *Raiding, Trading, and Feasting: The Political Economy of Philippine Chiefdoms*, University of Hawaii Press, Honolulu, 2000, pp. 16-17.

томе, схвативши да је власт сваког поглавара локалног карактера и у сталној колизији са осталим главешинама, Шпанци су често погрешно закључивали да у филипинским заједницама није ни било правих владара, као ни религије. Истовремено, многи аутори занемарили су чињеницу да су културолошке особености Филипина махом заједничке и другим друштвима Југоисточне Азије као део ширег друштвено-политичког миљеа.

1.1. Друштвено уређење и појам моћи у прехиспанским Филипинима

Извори важни за проучавање прехиспанских Филипина датирају још с краја првог миленијума нове ере⁴⁾ и део су широке лепезе различитих културолошких матрица (малајских, кинеских, европских), па је аутохтоно филипинско друштвено уређење неопходно анализирати из више перспектива. Географска разуђеност архипелага условила је дифузно насељавање становништва, а пловидба је била једини начин комуникације између удаљених насеобина или барангаја (*barangay*). Најчешће су се барангаји налазили у близини мора, река или језера као главних комуникационих канала и извора хране или у приобалним областима као центрима трговине, а мањи део становништва живео је у планинама. Барангаји су настајали удруживањем породица⁵⁾ између којих се одвијала међуострвска трговина, док је друштвени систем почивао на принципу таласократије у оквиру које су барангаји функционисали као аутономна друштва.⁶⁾ Међутим, мотивисани разним интересима, понекад су барангаји склапали пактове, уједињујући се под једним вођом.⁷⁾ Територија барангаја припадала је делимично

4) Elizabeth A. Bacus, "Later prehistory of the Philippines: colonial images and archaeology", *Archaeology International*, 2, 2012, pp. 44-54.; Masao Nishimura, "Long Distance Trade and the Development of Complex Societies in the Prehistory of the Central Philippines — the Cebu Archaeological Project: Basic Concept and First Results", *Philippine Quarterly of Culture and Society*, 16/2, 1988, pp. 107-157; Laura Lee Junker, *Raiding, Trading, and Feasting: The Political Economy of Philippine Chiefdoms*, нав. дело, стр. 123.

5) Постоје различите процене величине барангаја (од 20 до 30 или од 50 до 100 породица). Renato Constantino, *The Philippines: A Past Revisited*, Tala Pub. Services, Quezon City, 1975, p. 29.

6) Барангај се не може поредити са модерним заједницама јер његове насеобине нису компактне. F. Landa Jocano, *The Philippines at the Spanish contact: some major accounts of early Filipino society and culture*, MCS Enterprises, Manila, 1975, p. 108.

7) Grace Estela C. Mateo, *The Philippines: story of a nation*, Center for Southeast Asian Studies, School of Hawaiian, Asian and Pacific Studies, University of Hawai'i at Manoa, Honolulu, Hawai'i, 2001, p. 29

породицама које су је насељавале, а остатак земљишта био је заједничка својина.⁸⁾ Како је породица била основна јединица друштва, постојао је закон који је налагао изузетно поштовање старијих и родитеља.⁹⁾ Суштински, прехиспанско друштво фаворизовало је аристократију и, будући да су мештани сами бирали војну и политичку елиту, донекле је подсећало на монархистичко, али и демократско друштво. Међутим, овај тип владавине није био ни монархистички ни демократски, јер нити је народ нити монарх управљао заједницама, већ главешине које су поданици звали *taguinoos* или *datos*. Сам друштвени поредак био је веома специфичан и почивао је на мрежи међузависности у којој су припадници нижих класа били вишеструко подређени. Ипак, статус потлачених био је такав да је увек постојала одређена могућност померања на друштвеној лествици.¹⁰⁾ Иако је поглавар барангаја управљао заједницом, његова власт била је ограничена традиционалним законима, а упркос наследном статусу, зависила је од његових способности битних за опште добро заједнице. Стога је, за разлику од класних друштава у модерном смислу, поглавар био извршни, судски, војни и обредни вођа, али је у већини случајева настављао да ради и да привређује за себе и своју породицу. У том смислу, вођа није постојао независно од народа, већ је као највећи ауторитет и сам на изванредан начин био подређен заједници која му је служила. Иако није постојало јединствено политичко уређење и различити народи су поштовали различите обичаје, већина раних историчара сматра да су урођенички закони били униформни и да су се ослањали првенствено на традицију и обичаје предака.

Током владавине вођа се суочавао са различитим изазовима и савлађујући их доказивао је својим поданицима подобност да буде предводник заједнице. Понекад, након његове смрти дешавало се да они који су се надали да ће наследити место вође наставе да га обожавају као поштованог претка, иако нису његови биолошки потомци. У таквом окружењу било је тешко успоставити династички владарски континуитет јер син није увек поседовао неопходне

8) William Henry Scott, *Barangay sixteenth-century Philippine culture and society*, Manila, Philippines, Ateneo de Manila University Press, Quezon City, 1994, pp. 136-136.

9) George A. Malcolm, *Government of the Philippine Islands: Its Development and Fundamentals*, Nabu Press, 2012, pp. 35-36.

10) Таква социјална мобилност омогућавала је да се слуга уздигне до нивоа вође. Landa Jocano, *The Philippines at the Spanish contact: some major accounts of early Filipino society and culture*, нав. дело, стр. 97.

владарске врлине нити храброст коју је имао његов отац, па је моћ предака могла да буде пренета на било кога ко је имао одговарајуће способности. Осим тога, како је свака заједница била самодовољна, сваки вођа био је окренут сопственој надмоћи и стално се такмичио са осталим вођама, што је од њега захтевало дипломатске вештине и упућеност у активности својих ривала. Формирање насеобина у близини река омогућавало је не само изворе хране него и главне транспортне путеве којима су заједнице у подножју планина биле спајане са заједницама узводно. На тај начин, формирање насеобина у подножју планина омогућавало је контролу уласка робе која се превозила узводно. Ипак, да би успоставио доминацију свог барангаја и у односу на супарнике стекао превласт над регионалном трговином, вођа је морао да буде кадар да развије друштвену мрежу путем мобилизације сродничких веза. Са друге стране, интензивна трговина која се одвијала у луци вођиног барангаја доприносила је увећању његовог богатства и угледа. Као најважнији локални трговац и онај који је обезбеђивао сигурност луке, робу и провизије за трговце, вођа је директно профитирао од лучких такси и, као политичка фигура, уз подршку оружане силе узимао је данак од трговаца. Регионални произвођачи који су поседовали пиринач, зачине, сандаловину, и сл., били су дужни да достављају робу у вођину луку која је тако привлачила стране и имућне трговце. Захваљујући томе, породице неких вођа стекле су аристократски статус и живеле су богато, награђујући своје следбенике. Међутим, било да су се ове насеобине развиле као велики лучки градови или као субрегионална средишта, поредак заједница којима је владао *datu* искључиво је почивао на пријатељским и брачним односима које је вођа одржавао. Овакви односи били су хијерархијске структуре у којој је на челу био вођа коме су остали становници били дужни да редовно исплаћују данак, учествују у ратним походима и одржавању инфраструктуре.¹¹⁾

На основу економских, еколошких, социјалних и политичких разлика између филипинских народа, све друштвене заједнице пре-хиспанских Филипина могу да се поделе у четири групе: 1) оне у којима није било класних разлика – *clasless societies*; 2) оне у којима се издвајала ратничка елита – *warrior societies*; 3) оне у којима су се издвајали имућни, тј. мања плутократска друштва – *petty*

11) *Друштвену масу* или тзв. обичне људе (*tao*) чинили су фармери, рибари и занатлије који су били у вазалној зависности спрам вође и припадника више класе и често су један део живота проводили у дужничком ропству. Исто, стр. 30.

plutocracies; 4) оне у којима је у правом смислу речи постојала владајућа елита – *principalities*.¹²⁾ Тако је нпр. Негритосима (Мангијанацима из планина Миндора, Сулодима са Панаја, Батацима са Палавана и другим тамнопутим народима Лузона, Негроса и Минданаа) био стран било какав облик економско-политичке организације, а својствен егалитаријанистички и ловачко-сакупљачки или земљораднички начин живота. Са друге стране, у заједницама Маноба, Субанонаца, Иснега, Тингијанаца, Багобонарода и др., постојала је јака потреба за учешћем у организованим осветничким или освајачким походима заснованим на веровању у коме су питања правде, казне и освете била узрочно-последично повезана. У неким локалним заједницама се на основу надмоћи стечене рођењем или имовином издвојила класа богатих људи који су имали друштвено-политички утицај и могућност да организују церемоније од општег значаја. Владавина ове класе била је локалног карактера и развијена само у централним Кордиљерима северног Лузона где су се њени припадници називали *kadangyan* или *baknang*. Поменути статус могао је да се наследи или добије захваљујући организовању престижних гозби током којих су жртвоване животиње да би се заједници указала част и њени чланови нахранили. У оквиру ових плутократских заједница не само да су сви носиоци повлашћеног статуса наслеђивали одређене привилегије и обавезе извршавања ритуала него су и они који су учествовали у извршењу церемонија имали престижан положај. Плутократе су заузимале обрадиве површине на најужвишенијим деловима острва, а од доступности воде овим површинама зависио је број изграђених терасастих поља. Поља су углавном била мала, раштркана и тешко приступачна, па је њихова обрада захтевала удруживање различитих група било на основу сродничких веза било на основу пребивалишта.

У случају трошкова насталих услед несрећних околности (болести, смрти, невремена и неуспешне жетве), пиринчана поља су стављана под хипотеку или су продавана. У провинцији Ифугао и Бенгет овакав профит служио је као капитал на основу кога су се развијале зеленашке камате, а одговорност за дугове преносила се на наследника, што је погодно јачању статуса потчињених. Друштва оформљена око терасастих пиринчаних поља обухватала су становништво организовано у заједницама од 800 до 2.000

12) William Henry Scott, "Class Structure in the Unhispanized Philippines", *Philippine Studies*, Internet, <http://www.philippinestudies.net/ojs/index.php/ps/article/view/4051>, 14/09/2014

људи, али су обрасци насељавања били веома различити. Тако нпр. у провинцији Ифугао од пет до десет здружених кућа представљало је типичну појаву, али су се оне обично налазиле у видокругу неколико сличних кластера, док су у Бонтоку заједнице сличне величине биле веома компактне и већина домаћинства била је једна поред других, а њихова организација је била толико урбана да су политички чинила различите округе сачињене од 10 до 15 кућа са ритуалним и правосудним окружним центрима, званим *ator*. Насупрот томе, образац насељавања у Бенгету осцилирао је између два претходно поменутог модела, са тенденцијом дивергенције сразмерно удаљавању од приобалног појаса. Ипак, оно што је заједничко свим овим друштвима јесте чињеница да ниједна од насеобина или кластера није имала одређеног вођу или поглавара.

2. РАЗВОЈ КОЛОНИЈАЛНИХ ФИЛИПИНА

Подизање Маниле као престонице било је засновано на Легаспијевом уверењу о немогућности Шпанаца да се укључе у трговину зачинима у којој су у то време Португалци предњачили. Истовремено, овај чин био је израз Легаспијеве жеље да спроведе колонизацију као културолошки процес који подразумева настанак нове културне матрице.¹³⁾ На тај начин, од почетка колонијалног периода Манила се издвојила као шпанско упориште и већина хиспанског становништва населила се унутар градских зидина манилског утврђења (*Intramuros*) или у њиховој близини. Како на Цебуу тако и у Манили, досељеници су углавном долазили из Мексика, одакле је пристизала и помоћ за освајачке експедиције. Проналазак повратне руте преко Пацифика омогућио је Шпанији да преко Севиље и Акапулка развије праву глобалну економску мрежу захваљујући галеонима који су пловили натоварени робом из Кине, Индије и других оријенталних земаља или из Америке и Европе.¹⁴⁾ До 1576. године устаљена је поморска рута ове трговине која је више од три века (1565–1815) била замајак економског живота Филипина.¹⁵⁾

13) Rafael Bernal, *México en Filipinas estudio de una transculturación*, Universidad Nacional Autónoma de México, México, 1965, pág. 62.

14) На путу од Филипина до Мексика ова рута названа је по галеонима из Маниле (*los galeones de Manila*) или кинеским трговачким бродовима (*las naos de China*), док је пут од Мексика до Филипина назван по бродовима из Акапулка (*las naos de Acapulco*).

15) María Lourdes Díaz-Trechuelo, *Filipinas, la gran desconocida (1565-1898)*, нав. дело, стр. 153–156.

Још приликом првог сусрета са Филипинцима Шпанци су повезали ширење вере са демонстрацијом војне моћи, чиме су оставили јак утисак на локално становништво. Ширење шпанске колоније у низијама Лузона и области Висаја подазумевало је удружену војну и мисионарску акцију која је трајала деценијама. Међутим, у једном од најмултикултуралнијих градова шпанског краљевства шпански досељеници чинили су мањину. Иако су Филипини значајно били део шпанског краљевства, удаљена колонија зависила је од кинеских и јапанских производних и организационих капацитета.¹⁶⁾ Сама Манила, која је била центар кастиљанске колоније и налазила се у средишту глобалне трговинске мреже формиране крајем XVI и почетком XVII века, била је знатно насељенија азијском популацијом него хиспанском и имала је посебне делове града за азијске досељенике – кинески *parian* и јапански *dilao*.¹⁷⁾

У походу на Филипине шпански мисионари (доминиканци, фрањеваци, августинци, језуите и реколети) су себе доживљавали као Христове војнике на путу „спиритуалног освајања“, односно ослобађања урођеника од тираније паганизма, што је заправо било оправдање за примену силе, мада је то била реткост јер су пре мисионара енкомендероси већ поставили темеље за усвајање хришћанства. Да би свега пар стотина свештеника преобратило пола милиона Филипинаца насељених у малим кластерима у близини пиринчаних поља, било је неопходно груписати становништво у компактна села. Иако су током 1580–1590 постављени темељи за формирање села по угледу на она у Мексику и Перуу, овај процес је на Филипинима текао споро јер су се урођеници тешко одвајали од својих домова и поља.¹⁸⁾ Ипак, подучавајући урођенике катехези на тагалугу, усвајање католичанства текло је спонтаније, а жупници су вршили сталну верску обуку у урођеничким жупама (*cabeceras*) и њима припојеним сеоским насељима (*visitas*), спремајући и неке

16) Кинески местици (*sangleyes*) држали су монопол над градским услугама, обезбеђивали храну за житеље Маниле и производили гадеробу скројену по последњој шпанској моди. Han-Sheng Chuan, *The Chinese Silk Trade with Spanish America from the late Ming to the Mid-Ch'ing Period*, S.I.?, 1973, p. 249.

17) Сања Стошић, „Филипини у шпанско колонијално доба: више од границе ка Азији“, *Контексти*, (Ивана Живанчевић Секеруш, Кристина Ившић, Маја Бјелица et al.), Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2014, стр. 986–987.

18) За Филипинце који су били усмерени ка лову и риболову и обради пиринчаних поља, сеоба је била претња за одржив друштвени развој.

од парохијана за одржавање катехезе. Подучени ђакони (*fiscales*)¹⁹⁾ имали су важну улогу не само као нови учитељи доктрине него и као помоћници. Ипак, некадашња веровања нису лако уступала место новим.²⁰⁾ По угледу на амерички модел, локалном становништву као вазалима од почетка је наметнуто плаћање краљевског данка (*tributo real*),²¹⁾ а касније и обавезе служења (*los polos* и *las bandalas*).²²⁾ Током реорганизације прехиспанског друштва призната су права филипинске класе *principalía* тако да су у новим градовима (*reducciones*) Шпанци задржали стару административну јединицу *barangay* на челу са поглаваром (*cabeza de barangay*)²³⁾ овлашћеним да врши наплату у свом дистрикту (*cabecera*) и повлашћеним низом привилегија.²⁴⁾ Као тело које је контролисало рад барангаја, формиран је до тада непостојећи управни орган оличен у лику гувернера Индија (*gobernadorcillo—capitán*)²⁵⁾ који је временом постао највиша цивилна власт са административно-судским овлашћењима, а помагали су му различити сарадници бирани од стране истакнутих поглавара. Такође, колонијални режим донео је Филипинцима развијен судски систем, па се у случајевима који

19) Током XVII века *fiscales* су организовали и надгледали одржавање катехезе и наговарали су остале урођенике да долазе на мису и часове веронауке. John Leddy Phelan, *The Hispanization of the Philippines: Spanish aims and Filipino responses, 1565-1700*, University of Wisconsin Press, Madison, 1967, p. 59.

20) Када су желели да прикрију вршење паганских ритуала Филипинци су поштовали завет ћутања, а онај који би открио тајну био би проглашен цинкарошем. John Leddy Phelan, *нав. дело*, стр. 81.

21) *Tributo real* је износио осам реала чију је вредност у зачинима, храни, племенитим металима или кроз пружње услуга морала да плаћа свака породица. Касније, порез се увећао за два реала, а 1590–1593 дозвољено је да се исплаћује новцем.

22) *Los polos* су биле услуге које су староседеоци пружали клеру и градоначелницима, а односиле су се на обављање јавних радова и у време сукоба подразумевале су обавезу веслања. *Bandala* обавезе подразумевале су трговачке активности. Julia Celdrán Ruano, *La configuración del sistema jurídico hispano en las Islas Filipinas: orígenes y evolución (siglos XVI-XVIII)*, Internet, <http://revistas.um.es/analesderecho/article/view/117981>, 28/ 01/ 2017

23) Преостали део вишег staleжа чиниле су три специјалне судије задужене за рад полиције, сетву и узгој стоке; неколико министара правде задужених за рад правосудних органа и локалне самоуправе; један виши поручник са највише осам помоћника; неколицина шерифа, војника и локалних чувара. María Dolores Elizalde Pérez-Grueso, *Repensar Filipinas: política, identidad y religión en la construcción de la nación filipina*. Edicions Bel-laterra, Barcelona, 2009, pág. 56.

24) Поглавари нису плаћали порез, имали су мања задужења у цркви и били су шефови локалних канцеларија.

25) Дужност магистрата односила се на управљање унутрашњим пословима и обављање различитих административних задатака, попут спровођења закона или председавања судским процесима мањег значаја. María Dolores Elizalde Pérez-Grueso, *нав. дело*, стр. 55.

се нису косили са принципима шпанско-хришћанског морала, административни апарат ослањао на обичајно право Филипина, док се у кривичним поступцима и грађанским споровима изузетим од обичајног права примењивало класично римско право.

Филипинска политичка елита настојала је да обезбеди протекцију пароха пружајући услуге и донирајући материјална средства неопходна за рад и опстанак локалних цркава. Заузврат, свештеници су давали филипинском племству посебно место и штитили су га од злоупотреба које су чинили представници градске власти у Манили. На тај начин, представници клера деловали су као оличење колонијалне силе и престижа коме су припадници филипинске елите тежили. Другим речима, са развојем колонијалног државног апарата дошло је до преображаја прехиспанске више класе која је постала подређена свештенству. Како је филипинско племство на основу наследног права индиректно задржало статус политичке елите, некадашњи поглавари морали су да се боре да задрже статус локалних вођа. Један од начина да очувају легитимитет који им је Црква одузела био је да искажу своју снагу путем спонзорисања прославе свеца заштитника.

Почетком XIX века странци који су долазили у Манилу сматрали су да је живот унутар Интрамураса досадан и да је Бинондо, који је био трговински центар у коме су живели богати кинески местици и урођеници, много живље и занимљивије место. Са многобројним кинеским радњама, великим тргом, шеталиштем и луксузним кућама у централним улицама, Бинондо је био један од најпрометнијих делова престонице. Такође, после отварања Суецког канала 1869. године многи Шпанци су имигрирали на Филипине. Ипак, како су се Британци и Кинези наметнули као главни увозници и извозници на тржишту, било је мало прилика за Шпанце који нису располагали капиталом нити су имали развијен предузетнички дух. Овакво маргинално учешће Шпанаца у економском животу Филипина потврђује и неформални назив Филипина који су у овом периоду били познати као англо-кинеска колонија у којој су шпанско богатство и моћ били у мисионарским рукама, мада су најзначајније приходе остваривала мала имања под контролом нове урођеничке елите на којима су се гајили усеви за извоз.²⁶⁾

26) Верски редови контролисали су поседе који су чинили 40% територија четири тагалоске провинције у околини Маниле које су снабдевале град прехранбеним производима. Patricio N. Abinales and Donna J. Amoroso, *State and Society in the Philippines*, нав. дело, стр. 79-80.

Да би се стимулисала производња и развој локалне индустрије и трговине, смањене су царинске стопе, а странцима је 1869. год. Одобрено да купују имања и послују на Филипинима. У складу са таквом политиком, током наредних деценија страни утицај је ојачао и дошло је до консолидације тржишта. Заправо, новопробуђени међународни интерес за Азију и Пацифик покренуо је нови империјалистички талас који је почивао на јачању нових центара моћи и продору страног утицаја у Кину, што је обухватало и Филипине. Осим тога, отварање Суецког канала и појава пароброда приближили су Европу и Азију и олакшали комуникацију са некада изолованом колонијом, а у областима где шпански утицај није био довољно јак изван колонијалног система развила се филипинска буржоаска класа оријентисана ка пласману производа тражених на иностраном тржишту. Представници филипинске буржоазије развиле су директне трговинске односе са страним земљама и управо захваљујући искључивању колонијалних власти као посредника развила се аутентична филипинска економија.²⁷⁾ На тај начин, у политичком миљеу Филипина дошло је до сукоба између шпанских и креолских функционера (*criollos*).²⁸⁾ Шпански креолци су били познати као Филипинци и гајили су одбојност према шпанским придошлицама, сматрајући себе супериорнијим.²⁹⁾ Све до краја XIX века свештенство је било тампон зона између државе и грађана, а обим надлежности клера само је био знак слабе локалне самоуправе и неадекватне инфраструктуре, што је поспешивало даљи развој корупције. Такође, скоро до краја колонијалног периода основне школе надгледали су свештеници, а као и реформе у управном сектору, и промене у сфери образовног система наилазиле су на отпор свештенства које је настојало да очува своју монополистичку позицију. Међутим, подстакнуте друштвеним незадовољством почеле су да ничу бројне приватне образовне институције, тако да су у периоду до 1870. год. Филипинци заправо образовали сами себе.³⁰⁾

Током XIX века филипинска нација превазишла је фазу „културолошки неразвијених народа“ и, прошавши кроз етапу формирања нових друштвених група, имала је већ јасно издвојену елиту из које су ницале различите друштвене класе које су биле замајак у формирању филипинског националног идентитета. Временом,

27) Исто, стр. 67–68.

28) Шпанци рођени на Филипинима или америчким колонијама.

29) Исто, стр. 85–87.

30) Исто, стр. 94.

та елитна класа сачињена махом од земљопоседника и трговаца ојачала је у економско-политичком смислу, окренувши се извозно оријентисаној пољопривреди у којој главни учесници нису били Шпанци, већ амерички, немачки, британски и кинески предузетници.

2.1. Манила: пут сребра и глобализације

Intramuros је послужио као основа за формирање модерне Маниле која је од празног утврђења опасаног каменим бедемима временом прерасла границе својих зидина. Следећи принципе шпанског колонијалног урбанизма усмерене ка изградњи области која ће шпанском становништву обезбедити сигурност, Манила се развијала као утврђени град који ће током више од триста година функционисати као војни, политички, трговински и образовни центар. Географски опсег економских активности манилске луке био је такав да је од свих оријенталних градова Манила била најподобнија да се развије као центар трговине са Истоком. Иако се у Европи традиционално ценио златни новац, ковнице новца у Шпанији, а касније и у Индијама,³¹⁾ преплавиле су свет пезосима са ликовима шпанских монарха који су због високог квалитета често били кривотворени.³²⁾ Међутим, доминација сребра у раној модерној светској економији била је условљена не само богатом понудом америчког тржишта већ и великом потражњом за сребром од стране Кине. Иако су током XVI века учесници у трговини галеонима имали различите амбиције, а шпанско присуство на Оријенту није било устоличено чврстом политичком позицијом, захваљујући Јужном кинеском мору као региону подобном за развој прекоокеанске трговине, удаљено шпанско краљевство ипак је задржало под својим окриљем Манилу. Утврђивањем Маниле као трговинског центра преко кога се вршила размена америчког сребра и кинеске свиле, дошло је до развоја ране модерне економске зоне и тзв. манилског система изграђеног на тржишту успостављеном на преговорима, монополистичкој и слободној трговини, триангуларној размени и мултилатералној комуникацији Кине у периоду Минг династије, Јапана Азући-Момојама и Токугава раздобља и колонијалне краљевине Шпаније.

31) Шпанија је била једина земља која је дозволила колонијама ковање новца. Антонио Домингес Ортис, *Шпанија: три миленијума историје*, Чигоја, Београд, 2003, стр. 141

32) Исто, стр. 141.

Међутим, како контакти поменутих економских актера нису били искључиво ограничени на област Маниле, већ су остваривани и преко кинеских и јапанских лука и околног океанског пространства све до Мексика, источна и југоисточна Азија постепено су постале саставни део глобалне економске мреже која се рађала у кроскултуралној трговини развијеној крајем XVI и почетком XVII века. У том смислу, развој Маниле дефинитивно је био одређен директним и индиректним утицајем Кине, Јапана и Шпаније.³³⁾

Сребро из Новог света преносило се преко Атлантика кроз Европу и након многобројних трговачких рута преко Балтика, Леванта и Рта Добре наде коначно је стизало до Кине. На тај начин, велика заступљеност на светском тржишту учинила је да шпански сребрни реал постане доминантна међународна монета,³⁴⁾ а Севиља међународни финансијски центар, док је Пацифик био алтернативна рута, односно директан пут којим је могло да се стигне од Америке до Кине. Наиме, галеон из Маниле натоварен сребром испловљавао је из Акапулка ка Филипинима где је затим товар пребациван до Кине, а количина сребра која је пристизала у Кину углавном је била далеко већа него што је било званично познато. Овако велика потражња за сребром у Кини одразила се на целокупно економско тржиште тог периода и утицала на тзв. Револуцију цена и појаву инфлације. У време независности Нове Шпаније, лука Акапулка престала је да буде додирна тачка са Истоком и за кратко време трговина се преселила у луку Сан Блас, али је 1815. Године поморски саобраћај обустављен, чиме је завршена цела једна епоха у економској историји Мексика и Филипина. Коначно, може се закључити да се трговина на Филипинима развила не само као последица новооткривене поморске руте, већ и спајања Атлантика и Пацифика, чиме је шпанско краљевство створило нови економски простор.³⁵⁾

33) Brigit M Tremml, "The Global and the Local: Problematic Dynamics of the Triangular Trade in Early Modern Manila," *Journal of World History*, 23/3, 2012, 555-586.

34) Шпански сребрни новац, посебно кованице од осам (*reales de a ocho*), користили су трговци различитих националних припадности на простору Балтика, Истока и источне Азије.

35) Javier Aguilera Rojas, *Manila, 1571-1898: Occidente en Oriente*, Ministerio de Fomento, Secretaría General Técnica, Centro de Publicaciones, [Madrid], 1998, págs. 82-85.

3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Да би приказали друштвено-политичку еволуцију насталу процесом хиспанизације током које су разни историјски догађаји допринели сучељавању локалног и глобалног, као трансформишућем принципу колонијалних Филипина, у раду је посвећена посебна пажња Филипинима као линији пресека различитог културног наслеђа (шпанског, кинеског, мексичког и староседелачког).

О Филипинима се размишљало као о територији погодној за јеванђелизацију Азије и инвазију на Кину. Међутим, иако су се ти планови изјаловили, Шпанци су на Филипинима препознали стратешки значај и нису желели да препусте архипелаг другим европским земљама. Упркос релативној непрофитабилности колоније, шпанска краљевина одлучила је да претвори Филипине у бастион америчког колонијалног царства и одбрамбени зид у борби против непријатељских сила.³⁶⁾ На тај начин, започета је транспацифичка етапа Филипина током које су се они развили као пут сребра и мост између Америке и Азије.³⁷⁾ Наиме, како је захваљујући рути Галена из Маниле престоница Филипина била место сусрета култура и размене тада најтраженијих производа (свиле, зачина и племенитих метала), Манила је била тачка на којој су се укрштали путеви Истока и Запада, а сами Филипини били су „нови пут свиле“;³⁸⁾ постављајући темеље за оно што ће све до средине XVIII века бити познато као „шпанско језеро“.³⁹⁾ Познати и у XIX веку као најбоља азијска лука, Филипини су били епицентар размене драгоцених добара и сматрани су дуго најважнијим светским трговинским центром.

36) Запараво, време глобализације руши националне интересе и свако гледа себе. Надежда Гудељ, „Ново сагледавање нације у светлу глобализма“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 3/2015, стр. 252.

37) María Dolores Elizalde Pérez-Gruoso, *Repensar Filipinas: política, identidad y religión en la construcción de la nación filipina*, нав. дело, стр. 50, 52–53.

38) Antonio García-Abásolo, *Murallas de piedra y cañones de seda: chinos en el Imperio español (siglos XVI–XVIII)*, Universidad de Córdoba, Córdoba, 2012.

39) Манила је била логистичка база за цео Оријент и медијатор преко кога се Кина снабдевала сребром, Јапан и Америка свилом, колоније намирницама и робом, а Европа зачинима и луксузним артиклима. Luis Laorden Jiménez, *Navegantes Españoles En El Océano Pacífico: La Historia De España En El Gran Océano Que Fue Llamado Lago Español*, L. Laorden, Madrid, 2013.

ЛИТЕРАТУРА

- Abinales P. N., & Amoroso D. J., *State and society in the Philipines*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, 2017.
- Bacus Elisabeth A., "Later Prehistory of the Philippines: Colonial Images and Archaeology", *Archaeology International*, Vol. 2, 2012, p. 54.
- Celdrán Ruano Julia, "La configuración del sistema jurídico hispano en las Islas Filipinas: orígenes y evolución (siglos XVI-XVIII)", *Anales de Derecho*, [S.l.], v. 27, p. 28-65, dic. 2009. Internet, <http://revistas.um.es/analesderecho/article/view/117981>, 28/ 01/ 2017
- Chuan Han-Sheng. *The Chinese Silk Trade with Spanish America from the Late Ming to the Mid-Ch'ing Period*. S.l.?, 1973.
- Constantino Renato, *The Philippines: A Past Revisited*, Tala Publishing Servies, Quezon City, 1975.
- Díaz-Trechuelo Spinola M. L., *Filipinas: La Gran Desconocida (1565-1898)*, EUNSA, Pamplona, 2001.
- Dominges Ortis Antonio, *Španija: Tri milenijuma istorije*, Čigoja, Beograd, 2003.
- Elizalde Pérez-Gruoso M. D., *Repensar Filipinas: Política, Identidad Y Religión En La Construcción De La Nación Filipina*, Edicions Bellaterra, Barcelona, 2009.
- Flynn Dennis O, and Arturo Giraldez, *Born with a "silver Spoon": World Trade's Origin in 1571*, All-U.C. Group in Economic History, Pasadena, Calif, 1994.
- García-Abasolo Antonio. *Murallas de piedra y cañones de seda: chinos en el Imperio español (siglos XVI–XVIII)*. Universidad de Córdoba, Córdoba, 2012.
- Gudelj Nadežda, „Novo sagledavanje nacije u svetlu globalizma“, *Srpska politička misao*, Institut za političke studije, Beograd, br. 3/2015, str. 249-259.
- Junker Laura L. *Raiding, Trading, and Feasting: The Political Economy of Philippine Chiefdoms*. University of Hawaii Press, Honolulu, 2000.
- Jocano F. Landa, *The Philippines at the Spanish contact: some major accounts of early Filipino society and culture*, MCS Enterprises, Manila, 1975.
- Laorden Jiménez L., *Navegantes Españoles En El Océano Pacífico: La Historia De España En El Gran Océano Que Fue Llamado Lago Español*, L. Laorden, Madrid, 2013.
- Malcom George A., *The government of the Philippine Islands its development and fundamentals*, Nabu Press, 2012.
- Mateo Grace E. C. *The Philippines: Story of a Nation*, Center for Southeast Asian Studies, School of Hawaiian, Asianand Pacific Studies, University of Hawai‘iat Manoa, Honolulu, Hawai‘i, 2001.
- Phelan John L., *The Hispanization of the Philippines: Spanish aims and Filipino responses, 1565-1700*, University of Wisconsin PressMadison, 1967.

- Reid A., *Southeast Asia in the age of commerce, 1450-1680*. Yale University Press, New Haven, 1988.
- Scott William H., *Prehispanic Source Materials for the Study of Philippine History*, New Day Publishers, Quezon City, 1984.
- *Barangay sixteenth-century Philippine culture and society*, Manila, Philippines, Ateneo de Manila University Press, Quezon City, 1994.
- „Class Structure in the Unhispanized Philippines”, *Philippine Studies: Historical and Ethnographic Viewpoints*, 27(2), 137–159.
- Stošić Sanja, „Filipini u kolonijalno doba: više od granice ka Aziji“, *Konteksti*, (Ivana Živančević Sekeruš, Kristina Ivšić, Maja Bjelica et al.), Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2014, str. 979–993.
- Tremml Brigit M., „The Global and the Local: Problematic Dynamics of the Triangular Trade in Early Modern Manila,” *Journal of World History*, 23/3, 2012, 555–586.

Sanja Stosic

THE SPANISH PHILIPPINES AS THE INTERSECTION OF THE LOCAL AND THE GLOBAL

Resume

When it comes to the level of social development before the Spaniards we can only speak of cultural diversity of the Philippines in terms of the civilization level because, as other Southeast Asian cultures, the culture of the Philippines must be analyzed only in the realm of parameters of its own evolution. The pre-colonial Filipinos had the barangays as administrative units of government, which functioned much like a relatively small communities or city-states. However, the native population (Tagalog, Bisaya etc.) had its own culture and lifestyle no inferior than to that of other cultures. The cultural matrix and Filipino's belief system were tightly bonded to the hierarchical management model in which the pre-colonial barangays represented loyalty to a particular *datu*. The *principalia* was the class that constituted a birthright aristocracy with claims to respect, obedience and support from those of subordinate status. Those carefully defined and nuanced differences in subordination level are crucial for the understanding of the premodern Philippines as well as of Southeast Asian culture.

As opposed to the pre-colonial aristocracy, the members of the upper class were more numerous, influential and suited to facilitate the birth and conservation of the oligarchy of local government, so we can conclude that the Western influence was rather indirect and limited. When Spain was dominant and the Philippines were ruled by it via Mexico, the subject of the Silver Way initiated the early modern trade between Asia and Spanish America and Europe. With Manila as the entrepot that served as the start of the intercontinental chain of commerce and the transpacific Galleon trade, the milled Spanish dollar became the most accepted currency in the world. Trade in Manila was primarily controlled by Chinese merchants (*Sangleyes*) who exchanged Asian products (mostly silk and porcelain goods) for silver. Over the course of the 18th century, these were joined by the ships of European countries that established themselves in the region. By studying the birth of the global world, economic historians have pointed out the importance of the Asia-Spanish Transpacific trade in shaping the global economy of the early modern era. In this sense, it is possible to accept the use of the term “Pacific Rim” as the label for the Asian-Pacific Spanish Empire. This fact determined the social and economic development of Southeast Asia in the period from the 15th to the 17th century. In fact, recent studies of the region have certainly pointed out that fundamental changes in the field of material culture have occurred due to significant changes in lifestyle and structural assimilation into the European institutional framework.⁴⁰⁾

Despite the fierce opposition from religious orders, during the 19th century the Philippine economy and public administration suffered a radical change. Due to the enterprising Chinese mestizos who until 1876 already accounted for about 23% of total Malay Filipinos (*indios*) and mestizos, instead of religion and ethnicity the professional status became a sign of social identity. Marriages between Chinese mestizos and Malay Filipinos weakened the local government by forming a new social class who had the power to override the clergy. The newly created Spanish social order no longer exclusively settled in Manila and the Spaniards mixed with the local population and the Chi-

40) Anthony Reid, *Southeast Asia in the age of commerce, 1450-1680*, Yale University Press, New Haven, 1988.

nese, thus creating a new mestizo population. However, in order to maintain the prestigious status on the social scale and highlight the “purity of origin”, the Spanish mestizos often called themselves Creoles (*Criollos*), although they no longer enjoyed the reputation of the former representatives of the old Spanish empire. In fact, as well as the members of the *principalia* and the Chinese mestizos, the Creoles fought also for power and social position and acted as rivals to the Spanish ruling class.

Key words: the Philippines, Spain, Hispanicization, Manila, political elite.